

Преглед књиге

Примљено: 26. септембра 2025.
Исправљено: 29. септембра 2025.
Прихваћено: 30. септембра 2025.

ХИЛАНДАР И СВЕТА ГОРА: У ДРУШТВУ ЧИСТИХ ЗРАКА СУНЦА

Тодић, М. (2025). Хиландар и Света Гора: у друштву чистих зрака сунца. Београд: Службени гласник, с. 246.

Тема књиге Хиландар и Света Гора: у друштву чистих зрака сунца је историја просторне и временске оријентација на Светој Гори, у Хиландару посебно, што се најочитије огледа у оријентацији саборних цркава (католикона) светогорских манастира и распореду дневних богослужења. Аутор наводи да је поднаслов књиге преузео из једног средњовековног описа Свете Горе: академски „превод” поднаслова би гласио – у контексту геометрије сунца.

Књига је подељена на седам поглавља:

I поглавље: „Света гора и Хиландар на географској карти” (13 страна, 12 илустрација). Обрађен математичкогеографски положај полуострва Света гора (писано са малим словом „г”), Самоуправне монашке заједнице Свете Горе (писано са великим словом „Г”), хиландарског имања (највећег на Светој Гори) и самог Хиландара, као и положај Хиландара у односу на остале светогорске манастире, њих 19, и Кареју.

II поглавље: „Сунце над видљивим хоризонтом Хиландара” (12 страна, 6 илустрација). На основу података из првог поглавља, за Хиландар су израчунати сви елементи геометрије сунца (сви тренуци и временски размаци везани за привидно кретање сунца) и то за математички и видљиви хоризонт, уз номограм у азимутној еквидистантној картографској пројекцији помоћу кога читалац може сам да одреди све те елементе.

III поглавље: „Према изласку сунца” (28 страна, 14 илустрација). У контексту геометрије сунца и црквеног канона („према истоку” или „према изласку сунца”) анализирана је аксијална оријентација католикона свих 20 светогорских манастира и Протатске цркве у Кареји, и проверена (одбачена) популарна хипотеза о тзв. патронској оријентацији којој нема помена у православној литургици.

IV поглавље: „У сектору излазећег сунца” (16 страна, 7 илустрација). Наставак 3. поглавља у коме је засебно анализирана аксијална оријентација хиландарских цркава, католикона Ваведења Пресвете Богородице и параклиса у склопу манастирског утврђења и у ближој околини манастира.

V поглавље: „Према заласку сунца” (20 страна, 13 илустрација). Образложено византијско време као традиционални сатни систем на Светој Гори и на примерима показано његово превођење у Источноевропско време (ЕЕТ) које је званични сатни

систем у Републици Грчкој у склопу које се, као самоуправна територијална јединица, налази Света Гора,.

VI поглавље: „Према сунцу и сенци” (12 страна, 8 илустрација). Византијско време се одређује тако што се на конкретно ЕЕТ додаје тзв. византијско подне, временски размак од заласка сунца до поноћи. За разлику од стандардних механичких сатова, на сунчаним сатовима конструисаним за византијски систем није потребно никакво подешавање. У складу с тим, у овом поглављу је на примеру Хиландара детаљно је објашњено како се конструише један такав сунчани сат.

VII поглавље: „Некада према сунцу” (14 страна, 5 илустрација). Строгим придржавањем византијском систему, свакодневно би се по ЕЕТ померали почеци дневних богослужења у светогорским манастирима. Зато се подешавање сатова у на Светој Гори врши сезонски, у Хиландару само четири пута годишње. Историјска позадина хиландарског распореда дневних богослужења анализирана је и објашњена је у овом поглављу.

Литература (6. страна). Списак садржи 107 референци, од тога две трећине чине књиге и чланци на српском (15 ауторових) и руском језику.

Појмовник (8 страна). Сврстани у три групе: 1) појмови из сферне астрономије и математичка географија (34 појма); 2) појмови из црквене и манастирске архитектуре, и литургије (42 појма); 3) топонимија (28 топонима), укупно 104.

Прилози (4 стране). Четири прилога: 1) Формуле коришћене за одређивање елемената сунчеве геометрије; 2) Оријентација светогорских католикона: резултати; 3) Византијско подне Δt (h:min) 2025. године у Хиландару; 4) Тренуци изласка сунца у Хиландару (h: min) по византијском времену.

Илустрације. Осамдесет три нумерисане (укупно 104): 53 фотографије (74 ако се засебно броје фотографије које су саставни део сложених фотографија) и 30 графикона и тематских карата; 15 фотографија је дато преко целе стране, на почетку и крају сваког поглавља.

Подразумева се да читалац има одређено предзнање из математичке географије. Разумевању текста доприноси велики број сврсисходно урађених илустрација. Књига је лепо дизајнирана (дизајнер Јелена Мркић), на страницама нема „гужве” елемената, једина замерка се односи на тематске карте, неке од њих требало је дати крупније (нпр. карте на стр. 12, 15 и 39). Текст је добро структуриран, поглавља су уравнотежена и течно исповезивана. Текст је писан академски уз доследно придржавање АРА стила, методе су детаљно описане а резултати јасно изложени, табеларно сређени у прилозима на крају књиге. Текст садржи приличан број мање познатих појмова који су кратко објашњени на крају књиге у Појмовнику. Главна примедба се односи на одређена понављање, рецимо на понављање објашњења темпоралног часовног система у V и VII поглављу. Поглавља садрже резимее на енглеском језику који заједно са илустрацијама омогућавају да садржај књиге могу разумети и они који не знају српски језик.

Књига „Хиландар и Света Гора: у друштву чистих зрака сунца” представља пример елегантне примене математичке географије па је, као наставник коме је тај предмет поверен на Географском факултету у Београду, одговорно препоручујем свим географима. Приказ ћемо завршити, не овом препоруком, него једним цитатом из предговора саме књиге:

„Ишчита ли ову књигу пре поласка на Свету Гору, читалац ће разумети да се преласком из ужурбаног света у монашку државу не мењају само место и поднебље, него пре свега време и осећај за време. А промена времена не значи просто прелазак са савременог на светогорски часовни систем него, пре свега, симболички временлов у византијско доба.“

Александар С. Петровић